

INGUNA
BAUERÉ

*Daiļa
Marija*

I N G U N A
B A U E R E

*Daiļā
Marija*

821.174-94

Ba 860

Vitas Lēnertes vāka un grāmatas dizains

Vākam izmantoti fotomateriāli no AdobeStock.com un picryl.com.

Inguna Bauere

DAIĻĀ MARIJA

Apgāda Zvaigzne ABC vadītāja *VIJA KILBLOKA*

Projekta vadītāja *Bārbala Simsons*

Redaktore *Gundega Sēja*

Korektors *Zinta Stikute, Ilona Burka*

Mākslinieciskā redaktore *Inguna Kļava Švanka*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,

Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-4247.

Jelgavas tipogrāfija

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.¹ pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Inguna Bauere, 2024

© Literārā apdare, izdevums, mākslinieciskais noformējums, Apgāds Zvaigzne ABC, 2024

ISBN 978-9934-32-289-1

PROLOGS

1816. gada agrs pavasaris

Sunākste

Sakristejas durvis bija ciet, un Annuža brīdi apjukusi pamīņājās dubļos, ko ienesusi ar caurajām pastalām. Ka mācītājkunga nav muižiņā – to viņa sieva lika skaidri noprast, izkārusies pa logu un jau pa gabalu vicinādama nēzdogu par zīmi, sak, nē, nē, nē – mana vīra te nav, vari pietaupt, Annuž, savas vecās kājas un mierīgi stupīt atpakaļ uz turieni, no kurienes nākusi. Ak, šī nelaipnā Vilhelmīnes kundzene, bet Dievs ar viņu! Taču, ja arī krietni attālajā baznīcā mācītājkunga nebija, tad kurp gan viņš tā aizdauzījies, ka ne jutin?

Citu vīrišķi Annuža tūdaliņ meklētu vecajā Āžu krogā, bet, sargi Dievs, ne jau dievbijīgo Stendera kungu! Viņš nebija TĀDS, viņš stiprās dziras ne mutē neņēma, pat mazāko pilīti ne! Ko nu vēl iedomāt par dirnēšanu krogos. Ne un ne, un vēlreiz – ne!

Šādi prātodama, Annuža neviļus pārmeta krustu kaulainajām krūtīm. Īkšķa garais, aplauzītais nags ieķērās ņiebura pogcaurumā. “Ptu tu, nelieta,” viņa nopurpināja un iegrūda pirkstu mutē, lai apgrauztu asumu, tak nebija jau vair’ to zobu, un roka atgriezās azotē, kur noglabāts nesamais, kura dēļ mērojusi ceļu vispirms līdz Sunākstes mācītājmuižai un atpakaļ līdz vecajai baznīcai, kuras jumta čukurā sēdēja pašapzinīga vārna un ziņkāroti aplūkoja nācēju. Annuža pačamdija drānu, kurā četrkantainais brīnums ievīstīts, un ietūcija nesamo dziļāk padusē.

Brīnīsies mācītāja kungs, ai, kā brīnīsies par Annužas dāvanu, tikai kur gan viņš izčibējis, gatavais Dieva bērns?

Nolēmusi brītiņu pagaidīt, sak, varbūt tomēr uzrodas, Annuža apsēdās uz zaļi apsūnojuša akmens ceļmalā, kam iedobe gluži kā izgulētam cisu maisam. Kājās bija iemeties nogurums. “Tev tak jau sestais desmits pie beigām, ko nēsājies kā velns ar vējlukturi?” reizēm uzbārās nabagmājas pārvaldniece Kopmaņjaunkundze, kurai pašai gan arī nebija mazāk un kura pie katras izdevības dižojās, ka neviens vīrišķis viņai mūžā neesot piedūris pirkstu. Atradusi, ar ko lielities, Annuža pavīpsnāja. Dzīve tik aši paskrien, ka jāpriecājas par visu, ko Dievs atvēlējis pieredzēt! Un aiz kam lai viņa nedzīvotos apkārt un riņķī, kad viena galva un viena bēda – lai tik kāda drāna mugurā un vēders nerūc aiz bada. Par pirmo gādāja Vārenbrokas Lielmāte, kas divreiz gadā, pa Jāņiem un pa Ziemsvētkiem, atšķūrēja uz nabagmāju vezumu ar muižā nolietotām, bet vēl gluži derīgām lupatām. Kas zīmējās uz otro, tad ar savu vēderu Annuža bija iemācījusies sarunāt – ja atradās, ko uzēst, tad pielika pilnus vaigus, ja ne, tad pacietās.

“Kā velns ar vējlukturi – tad nu gan,” Annuža purpināja, iedomādama Stendera kungu. Dikti jau gribējās viņu satikt. Dāvana padusi svilināt svilināja. Vakar dabūja un šodien jau gribēja nodot mācītājam, kurš pret Annužu vienumēr labs bijis. Vismaz kādu prieciņu cilvēkam, kuram ar tik bargu sievu laulībā jāsadzīvo.

Vakar Annuža notecēja līdz Āžu krogam pie krodzinieka Plātes Jura, sava tēva amata pēcnācēja, pēc algas par kliņģeru cepšanu un...

“Kas tas ir?” Annuža brīnījās.

“Īsta glezna,” Plātes Jurks skaidroja. “Tā tev būs par samaksu. Vai saproti, Annuž, kas tā par vērtību?”

“Man gan labāk gribētos kādu grasīti...”

Krodzinieks izlikās nedzirdam sieviņas nopūtas. Izvilcis nezin no kāda cauruma lupatā ievīstītu saini, iestūma to Annužai azotē

un piebilda, sak, skaidras naudas šam neesot, tad nu ar smagu sirdi atdodot šo dārgo bildi, kuru pats ķeizars būtu ar mieru pie sienas karināt un kura maksājot daudz vairāk, nekā Annuža spējot iedomāties. “Gadu gadiem tā te glabājusies. Mākslinieks visdrīzāk vairs nemin šo zemi, un tas šīs gleznas vērtību tikai ceļ,” Jurks apgalvoja.

Ja jau gadu gadiem...

“Varbūt tā manta tāpat ir mana? Kad tēvs nomira, tu tik veicīgi izmeti mani no mājas, ka nepaspēju visas grabažas sašķirot,” Annuža bikli ierunājās.

“Kāda tava? Ja būtu tava, es neglabātu kā acuraugu.” Jurks pārliecinoši klanīja galvu, pats sev piekrizdams.

“Kas tad tur ir uzkrāsots?” Annuža gribēja zināt.

Tā jau nu gluži nebija, kā Jurks iedomājās, ka viņa galīgi neko nesaprata no mākslas. Pirms daudziem gadiem Annuža labi pazina kādu gleznotāju, tikai allaž vairījās par to domāt, jo šī pazišanās viņu padarīja gauži nelaimīgu. Rētas ar laiku sadzija, bet rūgtās mieles palika.

“Kad noiesi mājā, apskatīsies,” Plāte attrauca un stūma savu izpalīdzi uz durvīm.

Kaut kas te tomēr nebija lāgā. Jo kāpēc brīdī, kad lupatā ietītais rāmis jau žmiedzās Annužas padusē, gardegunis krodznieks notrina pirkstus skotelē, it kā būtu ticis vaļā no kaut kā netīra vai nevēlama? No otras puses – ko viņa saprata? Caur Āžu krogu visādi ļaudis nākuši un gājuši, un Plāti vārdojuši. Ja reiz viņš apgalvoja, ka bilde laba dāvana cienkungam, tad taču pienācās cilvēkam ticēt.

Zaļā laukakmens saltums pamazām spiedās cauri kārtu kārtām savilktajiem brunčiem un saldēja Annužas sažuvušo pēcpusi. Nu kur gan mācītāja kungs kavējās, ka nerādījās ne lūdzams? Tā, raugi, notiek. Kad nevajag, tad trinas gar acīm, bet, kad vajag, tad nekā.

Sunākstes draudzes gans Aleksandrs Stenders, ko ļaudis godāja par Jauno Stenderu viņa tēva plašās slavas dēļ, Kopmanes iestādījumā apgrozījās itin bieži, jo daudzi nabagmājas vecļaudis bija vārgulīgi un ar dievvārdiem stiprināmi, ko Jaunais Stenders apzinīgi darīja. Par to viņam gods un slava. “Gods un slava, un bilde piedevām,” Annuža bubināja. Viņa cerēja, ka zināmajā reizītē, no kuras neviens, kas piedzimis, nav izbēdzis, ja Dievs dos, arī viņu Stendera mācītājs ar godu izvadīs. “Viņš tak par tevi krietnu strēķi vecāks,” piemeldēja Kopmaņjaunkundze, nicīgi raukdama spico degunu. “Pirmais nomirs, un ko tad?”

Eh, visu tai svētulīgajai vārnai vajadzēja sabojāt. Taču Annuža neņēma ļauno mēli par pilnu. Pēdējo stundiņu Dievs nolēma, ne cilvēks, un Annuža cerēja, ka lēmums tiks viņai par labu.

Kad visi pirkstu gali bija apkošļāti un pakaļa auksta sazilējusi, Annuža meta mieru gaidīšanai un slējās kājās. Jāstupī vien atpakaļ uz nabagmāju. Nezin, ko Kopmaniete teiks, kad ieraudzīs viņas nesamo? Bargās priekšnieces pūces acīm nepaslidēs garām ne peles nadziņš, kur nu vēl prāvs aizsainis apakširnieces padusē! Un ja nu viņa bildi atņems, lai izpušķotu savu kambari ar Annužas sūri grūti nopelnīto gleznu? Mācītāja kungam – jā, viņam Annuža dārgumu ziedos kā pateicību par skaistajiem sprediķiem un labo sirdi, ko dāvāja nabagmājas vecīšiem (kā vecā Cillīte priecājās, kad Stendera kungs ieradās viņu apstāvēt, ak vai, gandrīz jau likās, ka no miroņiem izcelsies, dievamžēl, neizcēlās gan, tomēr mūža miegā ielaidās laimīga, un ne jau viņa vienīgā tāda). Mācītāja kungam pienācās labu ar labu atdarīt, kamēr Kopmaņjaunkundze, tā vecā žurka...

“Ptu, tu, kaut viņu nelabais rautu!” Annuža brangi nosplāvās, apraiņidama pati savu brunču malu, jo tukšo zobu caurumu dēļ splāviens netrāpīja, kur nomērķēts.

Pieliekusies, lai notīrītu brunčus, netišām izlaida nešļavu no azotes. Viegļprātīgs pavasara vējš, gar baznīcas stūri skriedams,

paraustīja vaļīgāko drānas galu, un aizsaiņa iekšpusē nomirgoja krāsas. Vai dieniņ, tādai pelēkai dienai gluži nepiederīgi košas un spīdīgas krāsas, un milzu ziņkārība pēkšņi paņēma virsējo roku pār saprāta pagērēto atturību. Tikai neaiztiec, ka nesasmērē, piekodināja Plāte. Tik vientiesīgs sievišķis kā tu tāpat neprātis bildes smukumu novērtēt, labāk nemaz netaisi vaļā, pirms mācītāja kungam iešķiņķo.

Annūža uzmanīgi pavilka drānu. Vēl un vēl mazliet...

“Lai Dievs stāv klāt, jo pasaules gals ir tuvu,” viņa novaidējās un aizspieda muti ar plaukstu.

Kas tas bija? Kas?! Pliks sievietes pupa gals – lūk, kas!

Mirkli Annūža apstulbusi blenza uz gleznas atsegto laukumiņu, bet tad sāka drudzaini darboties, veikli plucinādama auklas un atbrīvodama bildi no lupatu vīkšķiem.

“Mīļais dieviņ, cik viņa skaista! Un tā taču... Ak Dievs, tā taču ir tā pati...”

Aizmirsusi visas svētās šausmas un pat pasaules galu, Annūža atslēja gleznu pret baznīciņas pamatu akmeņu mūri tā, lai to apspīdētu gaisma. Salikusi rokas, vērās brīnumā, kas atklājās acīm. Neapraktāmi daiļa jauna meitene, galviņu piešķiebusi, ar vienu roku rotaļājās ar saviem klaidā pār pleciem izlaistajiem matiem, bet otrā turēja puķu vainagu. Apģērbs – gaišs, gandrīz caurspīdīgs krekliņš ar kuplām piedurknēm – bija noslidējis no pleciem, atklājot kairinošu augumu. It kā neviļus, it kā jaunava tūliņ pastieps savu balto roku un sakārtosies, un tikai viegls piesārtums vaigu galos atgādinās par neveiklo mirkli, ko notvēris gleznotājs.

Uz piebraucamā ceļa nočirkstēja grants. Kāds ašiem soļiem tuvojās no otras puses. Annūža pagaidīja, līdz nograbēja koka durvju dzelzs atslēga un, smagi veroties, nočirkstēja dievnama durvis. Tad, ceļu nevērodama, cik jau nu veicīgi kājas ļāva, metās prom pa taku, kas ieveda mežā. Tur, atspiedusies pret resna koka

stumbru, ilgi stāvēja, asaru pilnām acīm lūkodamās debesīs, kas zaigoja pavasarīgi gaišas un mierinošas. Mīļais Debesu Tēvs! Kā kaut kas tāds varēja notikt?!

Annužas mezglainie pirksti savijās lūgšanā, kamēr asaras klusi likloča pa grumbainajiem vaigiem.

Ķlūdīties neiespējami. Tā pati glezna! Tā pati!!! Un gleznā attēlotā meitene bija... neviena cita kā viņa.

I

MĀSAS

* * *

1760. gada 28. aprīlis

Bēru gājiens izskatījās iespaidīgi. Trīs mācītāji cieši aizdarītos amata tērpos, jo agra pavasara siltums mēdz būt mānīgs, gara auguma krusta nesējs apsarkušām acīm un aiz viņa garum gara stīvi soļojošu pavadītāju rinda sērīgiem ģimjiem. Uzspīdot saulei, plaukstošie koki iezaigojās pilnā zaļumā, putni bezbēdīgi laideļējās no zara uz zaru, skaļi sasaukdamies un meklēdami ligzdu vietas. Bēdīgā procesija uz gaviļējošās dzīvības fona izlikās vēl jo drūmāka. Zibene šodien atvadījās no Bekseru muižas mantiņieka, tikko trīsdesmit gadus vecā Otto Ernesta fon Haudinga, un pat tie, kuri jauno kungu pazina tikai vārda pēc, notrausa pa asarai, vērodami skumjo skatu. Aiz greznā miroņu šķirsta lēnā procesijā soļoja sērojošie tuvinieki. Aizgājēja tēvs, lielkungs Melhioris fon Haudings ļoti gara auguma vīrs ar baltum baltu galvu, ko ikdienā parasti sedza parūka, tāpēc likās jocīgi redzēt viņa pliko pakausi, ko sirmie mati apņēma kā kupls kronis. Un nelaiķa vecākie brāļi un māsas ar ģimenēm. Otto Ernesta māte, Melhiora kunga laulātā draudzene Ursula fon Haudinga, jau sen pati atdusējās zem Zībenes baznīcas grīdas; viņai, par laimi, šis gājiens tika aiztaupīts. Kaut nu būtu ātrāk izveduši to glabāšanu

galā, neraudinājuši pārlieku, noteikti padomāja kāds no malas vērotājiem, sak, sirdi plēš vai pušu, jo jaunais kungs bija tik labs! Tomēr nē. Fon Haudingi bija sena Kurzemes muižnieku dzimta, kas jau pirms pēdējā kara pārvaldīja iespaidīgus īpašumus, un, lai arī lielkunga Melhiora fon Haudinga jaunākais dēls Otto Ernests, kuru šodien pāragri guldīja Zībenes baznīcas miroņu kambarī, neko vairāk par jaunības vieglprātībā apprecētu glīšu, bet ālavu sievu un muļķīgā izklaidē piedzīvotu nejēdzīgu nāvi netika sasniedzis, viņa bērēs visam bija jānotiek pēc labākajām bruņniecības tradīcijām.

Pirmo atvadu runu mācītājs noturēja Bekseru muižas kungu mājas lielajā zālē.

“Tu, kas debesīgu laimi šinī pasaulē ar pilnu mēru būtu pelnījis, tu nu dodies no mums projām un atstāj mūs visus lielās žēlabās. Nu Dievs saņems tavu dvēseli, un tu tapsi laimīgs, bet kādu laimi lai iemanto pakaļpalcēji, ja esi bijis tik neapdomīgs un atstājis viņus tik jauns?”

Fon Haudinga vedekla Sofija, meitas uzvārdā fon Maidela, nu jau atraitne, turējās apbrīnojami labi. Seja bāla, bet mugura taisna kā dēlis – Maideli nekad nestaigāja salīkuši. Visi zināja, ka nabadzītei ar Otto Ernestu nebija viegli sadzīvot, tomēr laulība rādījās laimīga. Lai arī liels plītnieks un draiskulis, jaunais fon Haudings bija labestīgs un sievu ļoti mīlēja, ko nekautrējās izrādīt. Par spīti tam, ka nebija vairs nekāda jauniņā, jau trīsdesmit trešajā dzīvības gadā. Un pēkšņi – še tev! Vienā nelaimīgā mirklī viss pagalam. Pārpeldēt Zībes upi uz derībām – kāda pārgalvība! Muļķīgāku veidu, kā doties drošā nāvē, kad sieva beidzot pavēstījusi, ka ir labās cerībās, un pašam vēl visa dzīve priekšā, bija grūti iedomāties, taču Otto to izdarīja. No priekiem par gaidāmo mantinieku sadzērās, saderēja ar pudeles brāļiem, ka tiks uz otru krastu, un iemetās upē nodzīt skurbuli. Aprīļa mēnesī, kad, lai arī koki jau lapās, ūdens vēl auksts kā dziļā akā. Kāda neprātība!

“Daudz prāta mūsu Otiņam nekad nav bijis,” klusi bilda ne-laīķa tēvs, skumji uzlūkodams vecīgu līdzgājēju, kas turējās viņam pie elkoņa un uzvedās kā tuva radniece. “Tev, dārgā Ģertrūde, to nesaprast. Tev savu bērnu nav un tāpēc vismaz šīs sirdssāpes aiztaupītas.”

“Ak, kā man tevis žēl, Melhior. Vispirms aizgāja mūsu dārgā Ursula, tagad tavs mīļotais dēls. Mūsu gados to grūti pārdzīvot,” žirgtā sirmgalve atsaucās. “Bet runāsimies par visu vēlāk.” Pаметusi skatienu sāņus, viņa viegli kā mierinot papliķēja garā vīra apakšdelmu. “Ļaudis skatās.”

“Lai taču viņi skatās, ja neko labāku nav redzējuši,” Haudings pablenza uz lūriķiem, kas bija apstājuši ceļa malas, lai nepalaistu garām bedību izrādi.

Jā, fon Haudingu namā kaut kas bija nogājis greizi un noticis nepareizi. Sieva dzīva, vīrs pagalam, bet mantinieka neviena. Vecais muižkungs uz ārpusi izlikās, ka par jaunākā dēla tukšo ģimēni neuztraucas, jo Haudingiem netrūka pēcnācēju no vecāko bērnu puses, tomēr tuvinieki zināja, ka krenķīgs bija gan. Un tad beidzot (beidzot!) saņēma lieliskus jaunumus. Un dažas dienas vēlāk viņa Otto jau vairs nebija starp dzīvajiem...

Pavadītāju rinda izstiepās tik gara, ka pirmējie jau sagāja baznīcā, kamēr pēdējie vēl tikko lēni ienāca caur kapsētas akmens vārtiem. Skat, arī lepnā Bruknas kundzene fon Korfa bija pieveikusi vēl tikai pusi ceļa, bet tā tak liela Haudingu draudzene! Melnā zīda kleitā, kam pāri pārņemts greznis, silts apmetnis, fon Korfa kā vienmēr izcēlās citu starpā. Grūti rast skaidrojumu, bet tā tas allaž notika – lai kur šī pavecā gaspaža parādījās, visu acis pievērsās viņai. Soļodama pavadītāju rindā, salta un augsti saceltu zodu kā allaž, bruknēniete bedību procesijas vērotājus nepagodināja ne ar galvas mājienu, ne nomaldījušos skatienu. Melsa, ka viņa pēdējā laikā staigājot tumša kā negaisa mākonis, jo esot nikna uz savu znotu fon Mēdemu, kurš pirms pāris nedēļām apņēmis jaunu sievu nesen mirušās Korfas meitas vietā.

“Ko tad šis? Būdamš labākajos spēka gados, lai sēro un viens audzina aizgājējas bērņus?” ļaudis brīņojās. Sieviņas radībās mira bieži, viss viens, vai zemas, vai augstas kārtas, un atraitņi gādāja jaunās bērņū mātes mirušo vietā – tā Dieva pasaulē iekārtots.

Pelēku ļaužu pulciņi pavadīja bērū procesiju platām acīm un puspavērtām mutēm. Daži stāvēja, saspiedušies bariņos, citi vēl steidzās no savām sētām pāri laukiem, lai paspētu tikt pie baznīcas žoga, kad šķirstu nesīs garām, un netrūka arīdzan tādu, kas vilkāš bērū gājienam nopakaļus, kaut tā varēja redzēt tikai pēdējo, tātad nenozīmīgāko pavadītāju tumšās muguras. Galu galā muižkungi nemira katru dienu. Un viņus neglabāja katru dienu. Un kur gan vēl aizraujošākus skatus redzēt, ja ne kungu bērēs? Gods Dievam augstībāl Paradīzes vārtu priekšā visas kārtas ar gudru ziņu ietaisītas vienādas – piedzimsti par nabagu vai pasaules vareno, bet ceļš uz debesīm visiem viens. Jauns vai vecs. Šodien glabāja jaunu, un tas noteikti jāredz.

“Tikai neatstāj mani, dārgā Ģertrūde. Tāda sajūta, ka tūdaļ nogāzīšos no kājām,” vecais Bekseru muižkungs cieši saspieda savas pavadones trauslo, melnā zīda cimdā tērpto roku.

“Pēc veselas mūžības esmu atkūlusies līdz Zībenei, tāpēc tik ātri prom netaisīšos, mīļais Melhior, nebaidies. Pietiks laika par visu izrunāties. Bet tagad jāturas. Mēs nedrīkstam nolaisties.” Par dārgo Ģertrūdi nosauktā vēl apņēmīgāk iekrampējās pava-doņa elkonī.

“Ko gan es bez tevis iesāktu? Kad Ursulas tik sen vairs nav dzīvajos, un tagad arī Otto... visas manas cerības...”

Garais vīrs jau tā bija sagumis trijos līkumos, bet, tuvojoties baznīcai, likās, ka sakritis pavisam. Sirmā galva uz garā kakla liecās arvien zemāk. Pienākot pie augstajām dievnama durvīm, bērū sagrauztais tēvs dziļi ievilka elpu, it kā pēdējo reizi ierītu svaiga gaisa malku pirms nomiršanas.

“Turamies, Melhior. Turamies,” čukstēja pavadone. “Divi vien tādi veci vairs esam palikuši. Mums jāiztur.”

“Kur Sofija?” Večuks pastiepa, lūkodamies pēc vedeklas.

“Jau priekšā. Iesim nu mēs arī,” atteica Ģertrūde fon Rode un apņēmīgi spēra soli pāri baznīcas sliekšnim.

Melhors, lai arī satriekts līdz sirds dziļumiem, tomēr nogrozīja galvu. Cik viņa naska! Dārgā Ģertrūde, viņa nelaiķes Ursulas jaunības draudzene, lai arī jau ar vienu kāju astotajā desmitā, tomēr, šķiet, sataisījusies dzīvot mūžīgi. Tiesa, arī veco Bekseru muižkungu Tas Kungs neparko neņēma pie sevis, kaut pēc sievas Ursulas nāves viņš bieži lūdzās, lai tas notiktu. Un skat, kā Visaugstākais izrīkojās – Melhiora un Ursulas dēls Otto Ernests, jauns un spēcīgs savos trīsdesmit gados, jau miroņu šķirstā, kamēr nelaimīgais tēvs arvienu vēl virszemē... Upe viņam jāpārpeld! Ak, Otto, Otto. Goda lieta, vīru derības – kādas muļķības. Labi, ka pēc tam, kad pazuda zem ūdens uz neatgriešanos, tā pati slepkavniece upe ātri izskaloja krastā, citādi vēl tagad meklētu un neatrastu, un nebūtu, ko zārkā guldīt un apraudāt.

“Eh,” smagi jo smagi nopūtās vecais vīrs. Vienīgā cerība nu palika mazulis, ko beidzot, beidzot pēc tik daudziem bezbērnu gadiem gaidīja vedekla Sofija. Dievs tomēr izrādīja žēlastību, iedegdams sīku gaismiņu melnā tumsā. Kā dēls priecājās, uzziņājis, ka beidzot tiks par tēvu! Kā Melhors lūdzās par vedeklu, lai viņai viss labi un gludi izdodas! Ko nu – tagad? Otto bija miris, un Sofija staigāja kā mēnessērdzīga. Kaut tikai mazajam nenotiktu nekas slikts!

Bērinieki ilgi netaisījās uz mājām, lai gan ārā jau dziļa nakts, vēsajās, dzidrajās aprīļa debesīs spoži mirdzēja zvaigznes. No zemes dvesa aukstums, bet istabās valdīja sutoņa, kurā viesu izgarojumi sajaucās ar ēdienu un dzērienu tvaikiem, un smaigais gaiss karājās virs cilvēku galvām kā neizlijis vētras mākonis. Beidzot tika iztukšoti pēdējie atvadību kausi, un pārāk ilgi

aizsēdējušies miroņa apstāvētāji slējās kājās. Vizbuļu veckundze Ģertrūde fon Rode atviegloti nopūtās. Viņas gados pieveikt nogurdinošo ceļu līdz Zībenei, izgulēt nakti svešā gultā un pēc tam piedzīvot tik garu nelaiemes dienu bija liels pārbaudījums. Tomēr nedrīkstēja atstāt Melhioru, tāpēc Ģertrūde turpināja līdz beidzamam kluknēt pie garā galda, kur visa ēdmaņa sen atdzisusi un apvilkusies taukiem – šai mājā labumu netaupīja.

Beidzot aizgrabēja pēdējās ekipāžas, un mājinieki paklīda pa guļamistabām. Kalpotāji nokopa galdus, klusi sarunādamies. Pēc nerakstīta likuma ēdienu atliekas palika viņiem, un kaut kas tika arī suņiem, kas maisījās pa kājām, diedelēdami kumosus. Ģertrūde pacietīgi nosēdēja līdz pēdējam cēlienam un tikai, kad galdi beidzot rādījās tukši un ne pārāk lielajā, bet mājīgajā ēdamzālē ar sudraboti tapsētajām sienām nopūsta pēdējā svece, lēni slējās kājās, lai dotos pie miera. Pavadījusi līdz guļamkambara durvīm Melhioru, kurš teicās esam ciešamā kārtībā, un novēlējusi viņam labu miegu, vecā kundze lēni čāpoja uz savu istabu, ko Haudingi no laika gala uzticami taupīja gadījumam, ja dārgā Ģertrūde kādreiz uzņemtos viņus apciemot. Tos vairāk nekā desmit gadus, ko nodzīvoja Zībenes Bekseru muižā, viņa pavadīja šeit. Arī pēc tam, kad nomira sirdsraudzene Ursula un Ģertrūde pārcēlās pie brāļa uz Vizbuļiem, istaba palika viņas rīcībā. Haudingu lielajā namā telpu netrūka, tāpēc tā nebija liela izšķērdība.

Mājā valdīja kapa klusums; pēc garās, smagās dienas visi beidzot bija devušies pie miera. Svecēs lukturos kūpēja, un vārgajā gaismā cauri bezdievīgi garajam koridoram lēnīgo nācēju pavadīja vienīgi drusku spocīgas ēnas. Vai tur dārgā nelaiķe Ursula deva zīmi, ka priecājas, satiekot savu jauno dienu līdzgaitnieci Ģertrūdi? Ak nē, kādi prieki? Viņas mīļais dēls Otto Ernests taču beigts. Tur varēja vienīgi raudāt un raudāt. Tā Ģertrūde domāja, kaut savu bērnu viņai nebija un mātes ciešanas svešas, tomēr silta sirds paliek silta sirds.

Ģertrūde labi pazina katru Bekseru muižkungu mājas stūrīti. Labajai Ursulai šī māja patika tāda, kāda bija, un arī pēc viņas nāves Melhiorš neļāva neko mainīt, tāpēc Ģertrūde neprāsja sulainim pēc lielās sveces ceļa gaismošanai – lēnām aizies tāpat, atmiņās kavējoties. Ilgs laiks pagājis, bet šeit pat smaržas (tuvāk patiesībai – smakas) joprojām vēdīja tādas pašas kā pirms daudziem gadiem. Lūk, robainā siena, kur kādreiz izlauza veco krāsni, bet jaunu tā arī neiemūrēja vietā, tikai šā tā aizkleķerēja caurumu. Cik stipri Melhiorš nolaidies! Tik gari miera laiki ar dievpalīgu stāvējuši Kurzemē, krāsni kaut no ārzemēm varēja pasūtīt un atgādāt, tur taisīja labu labās, Ģertrūde bija redzējusi, un naudas taču Haudingiem gana, bet nekā...

“Pagaidi, mīlā, bet tu pati? Vai, pareizāk sakot, tavs luteklis brāļadēls Maksis, pēdējais Vizbuļu mantinieks?” izskrēja caur galvu. Arī Vizbuļu muižas godība taču notērēta līdz pēdējam. Ģertrūde bija centusies kaut ko darīt lietas labā, iedama vienīgo iespējamo ceļu, – meklēja un beidzot arī sameklēja smukajam, bet mīkstmiesīgajam krustdēlam Maksimilianam bagātu līgavu. Diemžēl tā Frīderike, resnā govs, izrādījās slīņķe, no kuras apņēmīgu rīcību nesagaidīt, un kas notiks, kad beigsies viņas prāvā pūra nauda? Turklāt vēl klapatas ar tā puikas sirdslietām. Šausmīgas klapatas, Ģertrūdei pat pietrūka saprašanas, kā lai no nepatikšanām izkuļas. Dārznieka Vitena meitēns tak gaidīja bērnu! Par to vien vecā tante spēja domāt pēdējo nedēļu, par to vien! Kopš Maksis atzinās, ka viņējo. Ar stību vajadzēja stāvēt klāt, ar stību, bet ko nu, kad viss jau par vēlu? Vienīgā izeja – izprecināt Gotlību mežzinim Stepiņam. Tas brangs atraitnis un noteikti būs ar mieru Gotlības grēka augli pieņemt par savu, ja labi iemaksās, bet apdullušais meitēns tak liedzās un spītējās, un tur vajadzēs lielu prātu, vai, vai, cik lielu prātu, lai nesmukās būšanas bez skandāla noridātu. Tā jau, redz, dzīvē iekārtots. Pēkšņi tevi trāpa trieciens, no kura, šķiet, būs grūti atkopties, un dzīve izjuks pa vilēm. Kā Gotlības paziņojums par gaidāmo

bērnu. Bet tad pienāk jauna diena, un kārtējā nelaime sit vēl spēcīgāk – ja ar dārznieka skuķi vēl varēja cerēt lietas nokārtot, tad dārgā Melhiora lielo zaudējumu nekas vairs nespēja dzēst.

Gar jauno Haudingu istabām Ģertrūde lūkoja tipināt uz pirkstu galiem, lai neiztraucētu tik pēkšņi atraitnēs palikušās Sofijas trauslo naktsmieru. Labi, ja pēc tādiem pārdzīvojumiem cilvēks vispār var gulēt. Nabaga meitene. Nezin, vai viņa lietoja kādas nomierinošas zālītes?

Negaidot apkārt valdošajā klusumā ielauzās neparasta skaņa. Kas tas? Vai apslāpēts vaids? Kunkstiens, kādu izlaiž ievainots dzīvnieks? Pielāvījusies Sofijas fon Haudingas istabas durvīm, Ģertrūde piespieda ausi un ieklausījās. Redze viņai bija nevainojama, bet ar dzirdēšanu reizēm pašvaki – varbūt kļūdījusies? Taču nē. Tur iekšā notika kaut kas nelāgs!

Bez lielas apdomas un pat bez klauvēšanas, kā jau savā mājā radusi, vecā madāma iesteidzās Melhiora vedeklas guļamistabā. Baisais skats pēkšņi pagrieza laika ratu par vairākām desmitgadēm atpakaļ, kad Trūde, jauna un nepieredzējusi, ieskrēja kādas galma dāmas kambarī, kur nabadzīte, vienatnē gaudodama, izmeta klēpja augli – asiņu plūdi, melni recekļi pa grīdu un izvārgusi cietēja, kas ieķērusies krēsla turekļos ar trīcošām, bālām lūpām, ko par varītēm spieda kopā, lai aizturētu sāpju kļiedzienu... Te taču notika tas pats! No pārsteiguma un šausmām vecajai dāmai sacēlās uz galvas sirmie mati, un tumšā mežģiņu aubīte noslidēja uz pieres.

“Ak Dievs, mīļā Sofij! Kas tad nu?”

“Bērns, bērns... es esmu pazaudējusi bērnu!” Izmisuma vaids izlauzās no nelaimīgās sievietes krūtīm un, likās, noskanēja pa visu māju.

“Klusāk, mīļā, klusāk. Mēs tiksīm galā, es palīdzēšu, es zinu, kas darāms, tūliņ mēs sāksīm rīkoties.” Vecās sievas nogurums pēkšņi izgaisa kā nebijis. “Kas notika, Sofij? Vai jūs... vai tas bija nelaimes gadījums, vai arī...”

“Fon Rodes kundze! Palīdziet! Lūdzu, lūdzu, palīdziet man. Es nedrīkstu viņu zaudēt! Tik ilgi gaidījām, un tagad, kad Otto vairs nav... šis bērns bija mana pēdējā cerība...”

Izmisums bija briesmīgs, diemžēl palīdzēt te neviens vairs nevarēja, to Ģertrūde saprata. Ja manītu kaut mazāko cerību izglābt bērniņu, viņa skrietu, cik ātri vecās kājas nestu, un darītu iespējamo un neiespējamo, bet te nu vairs nekā. Kad viss pa grīdu un nabadzītes miesas tukšas.

“Mīļā Sofij, jums jāatguļas. Es visu sakopšu. Tikai uzvedieties kļusu. Jo mazāk šādās delikātās lietās liecinieku, jo labāk.”

Nabaga atraitne, vēderu pieturēdama, atlaidās gultā. Ko lai atbild uz viņas izmisuma pilno, mēmi jautājošo skatienu? Tur jau akmenim jāraud, redzot, kas nabadzītei jāizcieš.

Ģertrūde fon Rode nebija no akmens, bet gan no miesas un asinīm, un asaras saskrēja acīs pašas no sevis. Kā gan tādas netaisnības iespējamās Dieva pasaulē? Kamēr viena izmisumā zaudēja gan mīlotu vīru, gan ilgi iecerētu bērnu, tikmēr cita (Makša piegulētā dārznieka Vitena meita Gotlība) nesajēdza, kā no negribēta klēpja augļa tikt vaļā. Maksītim visa nākotne pagalam, ja līgava Frīderīke uzzinās. Tā doma neatstājās, un Ģertrūdei nūdien trūka padoma, ko iesākt, lai mīļajam brāļadēlam palīdzētu...

Tai mirklī, jaucoties kopā žēlumam un izmisumam, vecās kundzes galvai pēkšņi kāds piesita kā ar āmuriņu, un tajā piedzima pārdroša doma. Paga, paga, bet ja nu... Rēķini sapasēja, varbūt kāda nedēļa šur vai tur! Melhiorš lielījās, ka savu mazbērnu gaida ap rudzu pļaujamo laiku. Arī Vitenu Gotlības bērnam jādzimst rudens pusē. “Ak Dievs, mīlais Kungs, vai tā ir Tava zīme?!” Ģertrūde salika rokas. Ja tā, viņai pēkšņi bija skaidrs, kā turpmāk rīkoties. Tikai mierīgi. Bet ātri. Un pārlicinoši. Ja Sofija piekritīs... Un viņa piekritīs, jo neko labāku savā delikātajā situācijā nevarētu vēlēties! Tikai mierīgi...